

(7:2:34). «Але навіть у наші дні бувають випадки, коли дружина добровільно входить у поховальне багаття свого чоловіка, щоб умерти разом із ним» (4:23:22). Пояснюється це як відданою любов'ю до чоловіка, так і тим, що індійська вдова традиційно позбавлена можливості одружитися вдруге, а все – від дотику й голосу до самої присутності бідної жінки – уважалося нечистим.

Отже, гендерні стереотипи, що превалюють у коментарях до давньоіндійських текстів «Шримад Бхагаватам» Шрілі Прабхупади, стосуються в першу чергу економічної залежності жінки, раннього шлюбу, обов'язкового посагу за нареченою, багатодітності, самотництва (обмеження свободи дій, пересування, самостійності прийняття рішень), неможливості розлучення та вічного вдівства.

Література

1. Шримад-Бхагаватам в переводе с санскрита и с комментариями А. Ч. Бхактиведанта Свами Прабхупады. URL: <https://cutt.ly/vd71CO2> (дата обращения: 15.05.2020).

ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ОСОБИСТОСТІ: ЕТНОКУЛЬТУРНІ ТА ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ

Наталія САВЕЛЮК

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка,

nsaveliuk@ukr.net

У сучасних умовах стрімкої глобалізації та перманентної невизначеності, поряд з усіма іншими видами безпеки, зростає значущість психологічного, особистісного її аспекту. З усіма своїми загальнолюдськими, загально- та соціально-психологічними тенденціями, зазначена безпека має і певні соціокультурні, зокрема, етнокультурні, гендерні виміри. Інакше кажучи, про психологічну безпеку не варто говорити абстрактно – її доцільно розглядати у конкретних вимірах.

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» (за ред. В. Бусела) безпека розкривається доволі лаконічно: як «стан, коли кому-, чому-небудь ніщо не загрожує». Відповідно, поняття «загроза» визначається як «можливість або неминучість виникнення чогось небезпечного, прикрого, важкого для кого-, чого-небудь» [2].

Зазначені дефініції демонструють істотну психологічність поняття «безпека»: адже, по-перше, це – «стан»; по-друге, він пов'язаний не тільки з «неминучістю», а і з «можливістю», тобто тут задіяні процеси пам'яті, мислення, уяви тощо; по-третє, концепти «прикрий» і «тяжкий» для кого-небудь – теж самі по собі значною мірою психологічні поняття.

Будь-яку безпеку особистості в цілому визначають три основні чинники [4, с. 128]: 1) людський фактор – безпосередні наші реакції на певну ситуацію, подію, її переживання, осмислення та трактування. І хоча обумовлюються вони особистісними рисами, проте ці риси, у свою чергу, часто залежать від впливів зовнішнього, зокрема соціального, середовища; 2) фактор

середовища – безпосереднє наше оточення, яке традиційно поділяється на фізичне та соціальне. У свою чергу, у соціальному середовищі виокремлюють мікро- (наприклад, сім'я), мезо- (населений пункт проживання) і макрорівні (країна, світ загалом); 3) фактор захищеності – всі ті засоби, якими ми користуємося для запобігання й подолання вже існуючої небезпеки (наприклад, в умовах пандемії COVID-19 до них належать медичні маски). Поділяються, насамперед, на фізичні та психологічні засоби.

Серед перерахованих чинників основними вважаються перші два: фактор людський та фактор середовища. Зокрема, перший обумовлює власне психологічну безпеку. Ґрунтовний аналіз зазначеного поняття здійснюють, серед інших учених, Н. Єфімова та А. Літвінова (у контексті більш глобальної проблеми соціально-психологічної захищеності людини).

На думку згаданих дослідниць, проблема психологічної безпеки особистості, заломлюючись крізь призму «середовищного підходу», «веде до теорії кравдінгу» – загальної концепції стресу, спричиненого суб'єктивним відчуттям дискомфорту середовища, у якому перебуває конкретна особа. Відповідну теорію почали розробляти ще із 70-их рр. минулого століття, а всі теоретичні концепції в її рамках зводяться до п'яти основних груп: 1) стрес пояснюється перевантаженням (інформаційним, моральним тощо) та відхиленням від оптимального рівня індивідуальної адаптації; 2) він пов'язується з обмеженням свободи вибору та дій; 3) розглядається в контексті екологічного підходу, а саме – проблеми перенаселення певних територій, коли присутність інших викликає зайву напругу; 4) описується в рамках теорій атрибуції; 5) використовується відоме поняття «локус контролю», причому в якості причини стресу розглядається почуття втрати контролю над середовищем і неможливості змінити певну ситуацію [3].

Переходимо до стислого опису власне етнокультурних і гендерних аспектів підтримки психологічної безпеки особистості у сучасних непростих умовах розвитку української державності. Згідно з фундаментальними теоретичними узагальненнями А. Фурмана, як і деяких інших дослідників, ментальній матриці України в цілому притаманні: 1) інтровертованість – зокрема, українець найбільш комфортно почуває себе вдома, на своїй території, у рамках малої соціальної групи, сповідуючи традиціоналізм та індивідуалізм; 2) раціональність – він не сприймає абстрактні ідеї, а тому будь-що нове повинне бути забезпечене чіткими планами та засобами свого упровадження у життя; 3) емоційність – між іншим, вона виявляється в низькому рівні розвитку соціального інтелекту, що сприяє поширенню соціальних міфологем і пліток, які нерідко «компенсують» здоровий глузд; 4) сенсорність – так звана «мрійливість серця», ліричність, сентиментальність, любов до рідної землі, рутинної праці та водночас до комфорту; 5) інтернальність – переважання емоційної складової, що нерідко призводить до дистресових і невротичних станів як наслідків афективної невдоволеності своїм життям; 6) екзекутивність (жіночість) – перевага споживання над творенням, активні духовні пошуки та їх описування без намагань щось реально змінити у суспільстві, помітна трагедійність і страждальність життєвого процесу українця, його психологічна незахищеність від зовнішнього свавілля [5, с. 49–54].

Остання з перелічених складова ментальної матриці українства закономірно веде до розгляду значущості гендерного аспекту поставленої проблеми. Так, за даними теоретичного й емпіричного дослідження Я. Василькевич, Т. Говорун та О. Кікінежді, молоді українські жінки демонструють вищий рівень суб'єктивного загального і персонального локусу контролю у своїй професійній діяльності, а також власних психологічних зусиль у відстоюванні своїх переконань. Чоловіки ж у цілому більшою мірою психологічно готові до індивідуальних форм активності, в тому числі економічної, тоді як жінки здебільшого орієнтовані на групові форми професійної діяльності [1].

У зв'язку з усім зазначеним, на нашу думку, можна стверджувати, що сучасні карантинні умови соціальної та економічної ізоляції в Україні істотніше загрожують психологічній безпеці саме жінок, аніж чоловіків. Крім того, жінка має і більший потенціал власне внутрішнього, інтернального виходу з такої ситуації, пов'язаного з приписуванням відповідальності за все, що відбувається, насамперед самій собі.

У цілому, ментальна матриця українства як формує окремі позитивні основи для підтримки психологічної безпеки (наприклад, в умовах пандемії це – інтровертованість), так і створює додаткові ризики для її збереження та зміцнення (емоційність, інтернальність та інші).

Література

1. Василькевич Я. З., Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Економічна культура студентської молоді України: безпековий вимір. *Психологічна безпека особистості* : міжнародна колективна монографія / за заг. ред. І. В. Волженцевої. Переяслав, 2020. С. 97–113.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. Ефимова Н. С., Литвинова А. В. Социальная психология: учебник. Москва : Изд-во «Юрайт», 2015. С. 80–82.
4. Поляков І. О. Особливості вияву людського фактора в контексті психологічної безпеки особистості. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія. Психологічна*. 2012. Вип. 2(1). С. 126–133.
5. Фурман А. В. Психокультура української ментальності. Тернопіль : Економічна думка, 2002. 132 с.

THE IMPLEMENTATION OF INCLUSIVE EDUCATION: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND CHALLENGES FOR UKRAINE

Iryna SHULHA
Ternopil Volodymyr Hnatiuk
National Pedagogical University
ira.shulha@gmail.com

The implementation of inclusive education into the national school, which is relevant to the humanistic principles of an open society, is a challenge of the time and priority aim of the state social and humanitarian policy on the way of Ukraine's democratic